

Nr 8.

Ankom till riksdagens kansli den 13 april 1915 kl. 4 e. m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för ordnande och framtida förvaring av kommunala arkivalier.

I en inom andra kammaren av herrar *Molin* i Dombäcksmark och *Öberg* väckt motion nr 155 hemställes, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t företaga utredning om de åtgärder, som böra vidtagas i syfte att ålägga kommunala myndigheter, styrelser och nämnder (inklusive väghållningsdistrikt) att ordna och för framtiden förvara sina arkivalier, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, som av utredningen kan föranledas.

Motionen.

Med avseende på motiveringen tillåter sig utskottet hänvisa till motionen.

Andra kammarens första tillfälliga utskott har, efter erhållen remiss av ifrågavarande motion, anfört följande:

*Andra kam-
marens första
tillfälliga
utskott.*

»Före år 1862, då kommunallagarna utkommo, var pastor självskriven ordförande i sockenstämman, och de handlingar, som beröra de kommunala angelägenheterna intill denna tid, finnas därför i kyrko- eller i vissa fall i landsarkiven. Kyrkoarkiven skulle enligt kyrkolagens föreskrift granskas och visiteras av biskopen. Men några motsvarande säkerhetsföreskrifter in-

fördes icke i de nya kommunallagarna. I kungl. förordningen om kommunalstyrelse i stad finnes visserligen i § 43 en föreskrift, att handlingarna skola förvaras, men var och huru detta skall ske är överlåtet åt stadsfullmäktige att bestämma. Dock torde väl i allmänhet de kommunala handlingarna i städerna förvaras på tillfredsställande sätt.

Annorlunda förhåller det sig nog icke sällan på landsbygden. I kungl. förordningen om kommunalstyrelse på landet heter det i § 25, att protokollen med tillhörande handlingar och bilagor skola av ordföranden förvaras på sätt och ställe, som kommunalstämman bestämmer. Vidare stadgas i samma förordning § 51, att, vad kommunalnämnden beträffar, ordföranden skall ombesörja dess skriftväxling, emottaga alla till nämnden ställda skrivelser och framställningar, ansvara för räkenskapernas ordentliga förande, vårda nämndens handlingar och hålla över dem register. Motsvarande bestämmelser gälla även för fattigvårdsstyrelse och vissa andra kommunala myndigheter. Men utom det, att kommunalstämman långt ifrån på alla ställen någonsin fattat sådant beslut, som här ovan omförmålt, eller, om beslut en gång fattats, det nog ofta snart blivit glömt, så finnes ingen, som är lagligen förpliktad att övervaka, att handlingarna verkligen bliva vederbörligen förvarade. Det fattas därför icke exempel på, att de bliva på det mest oförsvarliga sätt vårdslösade. Icke så litet skulle därför vara vunnet, om revisorerna finge sig ålagt att tillse denna sak och i varje revisionsberättelse för stämman anmäla, huru därmed förhåller sig.

Vad särskilt beträffar värden av kommunala värdehandlingar ävensom böcker och handlingar, som behövas för dagligt bruk, kan utskottet i detta sammanhang icke underlåta att framhålla, att vederbörande borde åläggas att sörja för att sådana handlingar förvarades i brandfritt kassaskåp eller på annat fullt betryggande sätt. Detta torde dock icke vara tillfyllest. Ju längre tiden skrider framåt, desto värdefullare bliva dessa handlingar för forskningen, och hava de förstörts eller förkommit, blir denna förlust mer och mer kännbar. Verksamma åtgärder äro därför erforderliga.

Vad värden av de egentliga arkivalierna angår — som ju motionärerna särskilt åsyfta i sin motion — finnes i en kungl. stadga av år 1900 föreskrivet, att arkiv böra omsorgsfullt vårdas av dem, under vilkas närmaste tillsyn de äro ställda, samt att inventering eller inspektion av arkiven bör tid efter annan äga rum. Emellertid synas icke dessa bestämmelser vara i allo tillfredsställande. Det bästa skulle säkerligen vara, om varje kommun eller ett par eller flera tillsammans kunde åläggas att skaffa sig ett brand- och fuktfritt arkivvalv. I många fall torde de kommunala

handlingarna kunna förvaras i kyrkoarkiven. För övrigt kan en del sådana arkivalier överlämnas till landsarkiven enligt förordningen av den 14 november 1902, ehuru ju landsarkiven icke i första hand äro avsedda för kommunala arkivalier.

Alla sådana handlingar, som angå väghållningen, böra givetvis också förvaras, exempelvis i häradsrätternas arkiv eller på annat fullt tillfredsställande sätt.

Skolornas handlingar torde i regel överlämnas till kyrkoarkiven, men även bland dessa finnas sådana — t. ex. matriklar och skolnämndernas skrivelser — om vilkas vårdande erforderliga föreskrifter saknas.

Motionen ger utskottet anledning att något beröra frågan om kyrkoarkivens vård. I allmänhet torde — såsom också ovan antytts — kyrkoarkivalierna vårdas på ett omsorgsfullt sätt. I Göteborgs stift t. ex. är varje kyrkoarkiv inrymt i brandfritt arkivvalv. Utskottet har sig dock bekant, att på åtskilliga ställen i landet förvaringen av dessa arkivalier lämnar mycket övrigt att önska och att av denna grund ytterst värdefulla sådana arkivsamlingar förstörts. I arkivstadgan av den 31 december 1900 heter det: »Finnes något att anmärka i avseende å den lokal, där arkiv förvaras, såsom att den är fuktig eller utsatt för eldfara, åligger det arkivets vårdare att ej mindre hos den, på vilken det ankommer att sörja för bristens avhjälpande, göra den framställning, vartill omständigheterna må föranleda, än även anmäla förhållandet hos den ämbetsmyndighet, som är arkivets vårdare närmast överordnad.» Utskottet anser, att domkapitlen, som beträffande kyrkoarkiven torde vara den överordnade myndigheten, borde ha sig ålagt att även utan direkt anmälan från resp. arkivvårdare göra sig noga underrättade om kyrkoarkivens tillstånd och därefter vidtaga de åtgärder, som av förhållandena påkallades.

Utskottet vill också uttala den meningen, att någon tillsyn från det allmännas sida borde utövas beträffande det sätt, varpå den borgerliga kommunens arkivalier vårdas, och torde denna tillsyn möjligen kunna anförtros åt länsstyrelsen eller åt landsarkivens föreståndare.

På grund av vad utskottet anfört, får utskottet alltså hemställa,

- att andra kammaren för sin del ville besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t företaga utredning angående utfärdande av sådana bestämmelser, att kommunala arkivalier bliva på ett betryggande sätt ordnade och förvarade, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, som av utredningen kan föranledas.»

Sedan andra kammaren bifallit sitt utskotts hemställan och första kammaren erhållit del av beslutet, har första kammaren överlämnat ärendet till förberedande behandling av sitt första tillfälliga utskott.

Utskottet.

Det låter sig ej förneka, att värden av kommunala arkivalier mångstädes, i synnerhet å landsbygden, lämnar mycket övrigt att önska. Allt för mycket skattar man där alltjämt åt den uppfattningen, att handlingar, som till synes sakna aktuellt intresse, icke förtjäna förvaring och vård. Exempel på vilka betänkliga följder en dylik uppfattning för med sig kunna åberopas icke blott från längre tillbaka liggande tider — alltjämt inträffar icke så sällan, att en kommun med ekonomiska offer får sona bristande noggrannhet eller oförstånd i förevarande avseende. Och för forskningen — även den vetenskapliga — har understundom bortslarvade kommunala arkivalier lämnat luckor i arbetsresultatet, vilka icke på annat sätt kunnat fyllas och högst menligt inverkat på detta resultats godhet.

För utskottet står också önskvärldheten av ett bättre tillstånd uppenbar. Vid övervägande av vilka åtgärder, som i sådant syfte böra vidtagas, torde en klok omtanke om de mindre, fattigare kommunernas bästa kräva, att sådana utvägar lämnas åsido, som för dessa kommuner skulle utgöra en alltför kännbar ekonomisk tunga.

Ett åläggande för kommunerna att, såsom motionen synes åsyfta, låta anordna särskilda arkivlokaler, synes sålunda utskottet av ekonomiska hänsyn icke vara att förorda. Dylika och liknande förpliktiganden skulle säkerligen på ett mycket kännbart sätt betunga icke blott de fattigare utan även många förmögnare kommuners budget. Kostnaderna torde i regeln icke heller kunna inskränkas till allenast arkivbyggnadernas anordnande — till utgifterna för ändamålet skulle nog i åtskilliga fall få läggas jämväl kostnader för arkivvårdarens avlöning och för byggnadens skötsel och tillsyn. Säkerligen skulle icke många landskommuner utan stor olägenhet kunna bekosta den vidlyftiga apparat, som redan ett mycket litet, för en eller flera kommuner gemensamt arkiv med nödvändighet för med sig. Något avsevärt vederlag för dessa kostnader torde näppeligen kunna förväntas därigenom, att enskilda personer, mot erläggande av vissa avgifter, finge rätt att förvara sina värdehandlingar i de kommunala arkiven, då dels dessa avgifter sannolikt måste sättas mycket lågt, dels blott ett relativt fåtal torde komma att begagna sig av en sådan rätt.

Andra kammarens vederbörande utskott har uttalat den meningen, att någon tillsyn från det allmännas sida borde utövas beträffande det sätt, på vilket den börgerliga kommunens arkivalier vårdas. I samband med detta

uttalande framkastar nämnda utskott den tanken, att denna tillsyn torde kunna anförtros åt länsstyrelsen eller åt landsarkivens föreståndare. Det vore enligt utskottets mening onekligen lyckligt, om en viss kontroll över de kommunala arkiven kunde åstadkommas. Därigenom skulle helt visst mycket vinnas i det av motionärerna angivna syftet, vilket ju i och för sig måste anses eftersträfvansvärt. Om utskottet likväl anser sig icke kunna för sin del biträda andra kammarens utskotts ovan anförda förslag härutinnan, har detta uteslutande sin grund i de ekonomiska och praktiska konsekvenser, som av nämnda förslags förverkligande uppenbarligen skulle bliva en följd. Utan att högst väsentligt öka såväl länsstyrelsernas som landsarkivariernas ämbetsåligganden torde nämligen en effektiv kontroll icke kunna ernås. Vad särskilt länsstyrelserna i vissa län beträffar, skulle ett förståndigande att utöva inspektion över de kommunala arkiven visa sig hart när utförbart. Vinsten av den ifrågasatta inspektionen skulle dessutom tydligen få med dryga kostnader betalas, då nämligen rese- och traktamentsersättningarna för verkställda inspektionsresor torde komma att kräva ganska avsevärda belopp. För kommunerna skulle det säkerligen också mången gång ställa sig ganska kostbart att uppfylla de inspekterandes anspråk på lämpligare anordningar, även om häremot vägdes fördelarna av ett välordnat och rationellt skött arkiv.

Givetvis är det för utskottet likaväl som för motionärerna ett önskemål, att kommunala arkivalier erhålla tillbörlig vård. Av skäl, som ovan anförts, torde dock motionärernas förslag därutinnan näppeligen låta sig utföra. Det förefaller utskottet, som borde i stället, åtminstone tills vidare, vidtagandet av dylika åtgärder bliva beroende av frivilligt åtagande. Det ute i bygderna för varje år allt mer stegrade intresset för arkivaliernas ändamålsenligare vård torde giva anledning hoppas, att mycket av vad motionärerna åsyfta skall kunna vinnas på frivillighetens väg, blott vederbörande inom kommunerna vinna nödig insikt i huru arkiv av förevarande slag lämpligen böra ordnas och förvaras. För sin del vill utskottet livligt förorda, att vad som från Kungl. Maj:ts sida i sådant syfte kan vidtagas, icke underlåtes. Det är utskottets övertygelse, att genom nådiga cirkulär eller i annan form, som må finnas lämplig, gjorda påpekanden av vikten utav kommunala arkivaliers ändamålsenligare vård jämte nödiga upplysningar och tekniska uppslag i ämnet verksamt skulle bidra till att kommunala arkivalier bleve på ett mera betryggande sätt än nu är förhållandet ordnade och förvarade. I alla händelser synes ett dylikt upplysnings-

arbete vara att anbefalla, innan frågan om införandet av ett enhetligt förvaringssystem kan anses mogen för sin lösning.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att första kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, det Kungl. Maj:t täcktes på lämpligt sätt fästa vederbörande kommuners uppmärksamhet på angelägenheten av att kommunala arkivalier bliva på ett betryggande sätt ordnade och förvarade.

Stockholm den 13 april 1915.

På utskottets vägnar:

HUGO HAMMARSKJÖLD.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit: herrar *Hammar skjöld, Sandler, Pettersson, Forssman, Oscar Olsson, Magnusson* och *Permansson*.
